

Breda händelseanalyser ska öka kunskapen om suicid

Emma Henriksson är särskild utredare för en del frågor inom suicidprevention. Hon har tidigare varit riksdagsledamot för KD och jobbat övergripande med sociala frågor och hälso-sjukvårdsfrågor i socialförsäkringsutskottet och socialutskottet. Foto: Åsa Soblgren.

Förra året utsåg regeringen Emma Henriksson till särskild utredare för en översyn av vissa frågor inom det suicidpreventiva området. Uppdraget ska redovisas första oktober och Förgätmigej har träffat Emma Henriksson för en uppdatering.

– Ett av våra huvuduppdrag är att utreda ett införande av bredare analyser vid suicid, att de ska omfatta fler aktörer och att det ska vara ett nationellt ansvar. En annan del av vårt uppdrag handlar också om att kartlägga hur stödet till efterlevande ser ut, berättar hon.

Emma Henriksson har bland annat en bakgrund som politiker inom Kristdemokraterna och har varit ordförande för riksdagens socialutskott. Hon är nybliven generalsekreterare för organisationen Famna och det är i deras lokaler vi ses.

Öka lärandet

Antalet anmälningar av vårdskador som rör suicid har minskat kraftigt efter det att den obligatoriska anmälningsplikten togs bort 2017. Den gällde för suicid som inträffat nära i tid efter en vårdkontakt. De Lex Maria som görs handlar bara om vården och Lex Sarah bara om socialtjänsten.

Syftet med de föreslagna händelseanalyserna är inte ansvarsutkrävning utan lärande. Socialtjänst, skola, hälso- och sjukvård, polis tillsammans med andra relevanta aktörer

ska granska vad som hänt och vad som kan ha brustit i samhällets skyddsnät innan den psykologiska olyckan.

– Idag görs inte utredningar om en person som avlider i suicid och inte har etablerade kontakter med vården men personen kanske hade kontakt med andra delar av samhället där det skulle kunna finnas ett lärande som vi inte tar tillvara idag, säger Emma Henriksson. Hon säger att den kunskap vi har idag inte sprids ut i hela samhället.

– Frågan här är hur vi samlar vårt lärande. Hur vi ser till att det lärande vi har faktiskt når ut hela vägen till samhällets kapillärer leder till förändring som sedan kan bidra till att minska suicid. Hur kan olika aktörer vara en del i det? Det är därför det behöver vara på nationell nivå och utredningarna behöver vara tillräckligt djupa för att komma till det faktiska lärandet, säger Emma Henriksson.

Ett urval

En fråga att ta ställning till var om alla självmordsfall kulle utredas eller om det vore bättre att arbeta metodologiskt på något annat sätt. Utredningen förstod tidigt att utreda alla suicid skulle ta för mycket resurser från förebyggande arbete med att stödja personer med psykisk ohälsa. Det fanns en oro för det hos både efterlevande och inom professionerna och vore inte ansvarsfullt enligt Emma Henriksson. Hon säger att resurserna inte är oändliga, inte minst gällande personer som har den kompetens som krävs för att få djupgående analyser med fokus på att öka kunskapen och inte på ansvarsutkrävning.

– Därför kommer vi föreslå att man får göra ett urval och att det kommer att finnas en stor befogethet till de som gör det här urvalet tillsammans med andra kunniga på området, civilsamhällets aktörer, andra myndigheter, forskarna, professionsföreträdarna. Var ska vi gräva, var är vår kunskap som lägst idag, vilka grupper vet vi lite om. De kan välja att göra olika typer av urval, till exempel om det är särskilt höga suicidtal i ett visst geografiskt område eller att en suicidmetod som plötsligt ökar där vi behöver snabbt förstå mer för att se om det är en utveckling som håller på att accelerera.

– Eller ett område där vi bedömer att vi har kunskap men att den kunskapen inte når ut till dem som behöver den. Då kanske vi behöver fokusera på hur vi får ut kunskapen.

Viktigt för efterlevande

Hon nämner att händelseanalyser är viktiga för många efterlevande.

– En del kommer säkert uppleva att om det inte är min anhörig ni utreder, lär ni er tillräckligt mycket då? Men det här är ett nationellt system där man tittar på bredden på ett systematiskt sätt och inte är nere i stuprören och kikar.

Emma Henriksson berättar att många personer som avlider i suicid har haft kontakt med både vård och socialtjänst och att det finns en del sekretessfrågor där som utredarna tittar på.

– Vi har fortfarande Lex Sarah och Lex Maria och en annan del av vårt uppdrag är att vi ska titta på hur det fungerar och hur

det används idag. Där ser vi att vi skulle kunna använda det mer och att det kan behövas stöd också för dem som använder de metoderna. Sekretessbarriären idag är ett hinder för att lära emellan till exempel socialtjänsten och hälso- och sjukvården. De kanske inte vet om varandra vilket gör att deras Lex Sarah och Lex Maria utredningar inte ger den kunskapsbas de skulle kunna ge. Det handlar också om hur vi förvaltar det som kommer fram av utredningarna, hur implementerar vi de kunskaperna. Här kan det behövas ytterligare stöd också.

Varje år dör ungefär 20 barn i suicid i Sverige. Där gör utredarna bedömningen att det alltid ska göras en utredning, något de kommer att föreslå.

– Det finns alltid ett ansvar från det offentliga när ett barn avlider under sådana omständigheter och det finns en stor okunskap. Man har utrett det väldigt lite. Där behöver vi verkligen bygga på det kollektiva lärandet, säger Emma.

Se över sekretessen

Utredarna ser att det finns hinder i hur sekretessen är utformad idag och tittar på det både gällande Lex Sarah, Lex Maria och den nationella utredningsfunktionen.

– Den gör att man inte når den kunskap som man skulle kunna behöva eftersom man inte ser situationerna som lett fram till den punkten från fler håll. Flera aktörer som kan ha varit i kontakt med personen får idag oftast inte ens kännedom om att ett suicid har inträffat. Men sekretessbiten innebär jättesvåra avvägningar eftersom det är väldigt integritetskänsliga uppgifter. Man måste noga avväga vad som är tillräckligt med information, vem som behöver den, i vilken situation och hur.

Emma Henriksson säger att vi vet att kraftig ekonomisk stress är en riskfaktor för suicid och som efterlevande kanske du tror att om din närstående som dött i suicid varit i kontakt med Kronofogden, Försäkringskassan eller Arbetsförmedlingen så känner de till vad som hänt men de får inget veta eftersom ingen varken har skyldighet eller rätt att berätta för dem.

– Som myndighetsutövare har man inte rätt att få ta del av informationen idag. Och det är klart att vet man inte ens om att det har hänt hur ska du då kunna lära dig av din del och händelserna som ledde fram till att det hände? Då kan man inte ens göra en analys av sin egen verksamhet, om saker som gjordes och om saker som inte gjordes.

Kunskap från efterlevande

Vi pratar om att det är viktigt att ta vara på den kunskap som finns hos efterlevande och Emma betonar att det är viktigt att det är frivilligt för de efterlevande att delta.

– En fråga som vi jobbat mycket med i avvägningarna är kring barn som efterlevande. Bedömningen, efter att ha konsulterat experter, är att man inte bör söka upp barn för att fråga om deras medverkan i en sådan utredning eftersom det kan påverka deras sorgeprocess så pass allvarligt. Det är en annan sak om ett barn hör av sig och vill dela med sig. Barn är man ända upp till 18 år och äldre barn kanske vill ge sitt perspektiv.

Kartlägga efterlevandestöd

Den tredje delen av uppdraget handlar om att kartlägga hur efterlevandestödet ser ut. Uppgiften är inte att komma med förslag utan att visa hur det ser ut.

– Det har vi gjort och det är en otroligt viktig del. Kartläggningen visar att det dels är stora skillnader i landet och att det generellt finns ett väldigt stort behov som inte tillgodoses. Inte minst för barn men också för vuxna efterlevande. Det handlar både om den omedelbara situationen, den första akuta fasen och sedan det långsiktiga stödet.

– Vi har inkluderat både kommuner, regioner och anhängarerepresentanter. Det framgår att även i kommuner och regioner där de upplever att de har ett uppsökande och aktivt arbete så upplever företrädarna för den grupp som blivit uppsökta inte att det finns. Då är frågan - vad är det som gör att man inte lyckas nå ut? Man kanske har stödet men om det inte upplevs så hos den som behöver det så finns det inte på rätt sätt där och då.

Hbtqi-person som nekats stöd

Det är viktigt att jobba med hur hjälpen når fram med tanke på att drabbade ofta är i chock och kanske inte är mottagliga för stöd till en början, eller ens registrerar denna uppsökande kontakt.

– Men det finns också de som säger att de har eftersökt stöd men inte kunnat hitta det eller få det. De allra värsta situationer vi har hört talas om är personer som eftersökt stöd men blir nekade för att de inte bedöms vara tillräckliga närstående. Det aktualiserar frågan om vem är efterlevande och hur kommer man i kontakt med dem?

Bland grupper som är överrepresenterade i suicid finns till exempel hbtqi-personer. En transperson vars biologiska nätverk inte accepterar att personen är transsexuell kanske inte heller accepterar eller vill kännas vid en livskamrat. Emma berättar att i de allra värsta fallen har en person kontaktat vården för att få efterlevandestöd men fått höra ”vi registrerar inte dig som närstående så du får inget”.

– Då kan man ha förlorat någon så nära som ens livskamrat men man har inte varit mantalsskriven på samma adress, man har inga biologiska släktband. Vi har inte registrering av alla våra närmsta människor. Det ska vi inte heller ha och därför är det viktigt att stödet erbjuds på ett sådant sätt att vi ändå

når ut till alla som behöver det även om någon identifierbar närstående förnekar andra så ska inte vården eller socialtjänsten förneka dem. Det måste vara utformat på ett sätt så att den som upplever behovet kan få det, säger Emma Henriksson.

– Det kan också vara ett barn som förlorat en skolkamrat i suicid. Det kanske inte var barnets bästa kompis men hen hade också en morfar som avled i suicid några år tidigare och har därför ett extra behov. Vi måste rigga systemet så att vi ger efterlevandestöd utifrån de efterlevandes behov.

Familjer ser olika ut

Emma Henriksson betonar att vi inte ska kategorisera släktled - familjer ser olika ut och ”alla delar av den blomman en familj kan vara kan behöva stöd”. I hur stödet erbjuds måste det finnas en medvetenhet om att kunna nå andra än de som bor under samma tak. Det här är ett område som kartläggs i utredningen där de redogör för olika perspektiv men inte lägger konkreta förslag.

– Det finns en hel del aspekter vi behöver fortsätta utreda. Vi ser behov för efterlevande till personer som avlidit i suicid men det finns motsvarande behov när man är efterlevande i en annan situation och där bör lagstiftningen kanske inte vara annorlunda. Stödet behöver följas åt och vi kan inte förutse konsekvenserna för andra områden utan vi behöver ta det som en helhet.

Suicid kostar

Nu görs en uträkning på vad varje suicid kostar samhället. Emma Henriksson säger att det inte är det som avgör om vi ska förebygga suicid eller inte utan det är för att det är människoliv.

– Men det är klart att när man ska finansiera förebyggande insatser så är det bra att också ha med vad det kostar att inte göra förebyggande insatser, berättar Emma.

I arbetet har det funnits med en expertgrupp som vi kan läsa om på nästa sida. Hur har det varit att jobba med den?

– Det har varit väldigt värdefullt. Både med civilsamhället och med många representanter från olika myndigheter som är berörda på olika sätt. En del jobbar väldigt mycket med suicidfrågor. Andra myndigheter jobbar lite med suicidfrågor men skulle kunna jobba mer med det än de gör idag. Det är alltifrån Skolverket till IVO och Försäkringskassan.

1 oktober får vi även veta om ansvaret för händelseanalyserna föreslås hamna hos Folkhälsomyndigheten eller hos Socialstyrelsen.

Åsa Sohlgren